

Kosovski parlamentarni izbori 2004.

Sažetak:

Autor u radu prikazuje situaciju na Kosovu od kraja 80-ih godina do danas, s posebnim naglaskom na izbore 2004., koje smatra presudnima za budući smjer razvoja Kosova. Autor temi pristupa u tri koraka. Prvo ukratko analizira povijesne temelje i položaje sukobljenih strana na Kosovu. Zatim prikazuje situaciju koja na tom području postoji od intervencije međunarodne zajednice i daje prikaz svoje središnje teme - kosovskih parlamentarnih izbora 2004. godine, kako institucionalnog okvira, tako i samog procesa odvijanja izbora te rezultata izbornog natjecanja koji su se odrazili u sastavu kosovskog Parlamenta i Vlade. Naposljetku, autor daje kratak prikaz situacije nakon izbora.

Ključne riječi:

izbori, Kosovo, Jugoslavija, međunarodna zajednica, Slobodan Milošević, Ibrahim Rugova, Ramush Harađinaj, LDK, PDK, AAK.

Uvod

Posljednjih godina 20. stoljeća Kosovo je postalo jedno od trajnih kriznih žarišta u Europi. To je dobrim dijelom povezano s raspadom socijalističke Jugoslavije i osamostaljenjem njezinih republika, što je za kosovske Albance bio poticaj da sami krenu u smjeru stvaranja vlastite države. Razbuktani nacionalizam kosovskih Albanaca i Srba rezultirao je tijekom 90-ih godina još jednim ratom na Balkanu te čitavim nizom događaja koji su nakon njega uslijedili, a kojima ću se djelomično baviti, ili se barem na njih osvrnuti, u ovome radu.

U prvom dijelu rada u kratkim ću crtama prikazati osnovne demografske i geografske karakteristike Kosova te uzroke i posljedice pobune kosovskih Albanaca. U nastavku ću dati prikaz institucionalnog uređenja Kosova nakon povlačenja srpske uprave i prelaska vlasti u ruke međunarodne zajednice. Detaljno ću obrazložiti strukturu parlamenta i prikazati osnove izbornog zakonodavstva, posebno obrazlažući manjinske kvote kao svojevrsan sustav pozitivne diskriminacije, zajamčene Ustavnim okvirima Kosova. Konačno, zadnji dio bit će posvećen glavnim kosovskim političkim strankama, uz sažeti prikaz najvažnijih političkih aktera na Kosovu. U drugom dijelu rada, kao uvod u izbore 2004. godine, dat ću osnovne podatke o prvim parlamentarnim izborima održanim 2001. godine, prikazati uvjete u kojima su se odvijali, sažeto obraditi predizbornu kampanju i glavne ciljeve kosovskih Albanaca te izložiti statističke podatke o rezultatima izbora. Završni dio rada bit će posvećen rekapitulaciji izbora i novonastalog stanja te kratkoj ocjeni njihovog značenja za budućnost Kosova.

1. Kosovo: demografski i povijesno-politički kontekst

1.1 Demografski podaci

Kosovo je pokrajina smještena na jugu Srbije. Graniči sa Makedonijom, Albanijom i Crnom Gorom. Trenutno je podijeljeno na 30 općina, a glavni grad je Priština, koja ima oko 600,000 stanovnika, prema procjenama dvostruko više nego prije 1999. godine i intervencije NATO-a.

Krajem Drugog svjetskog rata 80% populacije Kosova činilo je seosko stanovništvo. Godine 1991. taj je postotak nešto manji i iznosi

63%, dok podaci za 2000. godinu govore o još uvijek izrazito visokih 60% seoskog stanovništva. Broj stanovnika Kosova raste izuzetno brzo te se u razdoblju od kraja Drugog svjetskog rata do početka 1990-ih stanovništvo gotovo utrostručilo. Taj se podatak prvenstveno odnosi na etničko albansko stanovništvo, koje je zbog visokog prirodnog prirasta, najvišeg u Europi, doživjelo pravu populacijsku eksploziju. Pritom je etničko srpsko stanovništvo ostalo manje-više na istom broju od otprilike 200,000 stanovnika, no zbog rapidnog porasta albanskog stanovništva njegov udio u ukupnom stanovništvu znatno je opao.

Tablica 1. Stanovništvo Kosova i njegova struktura prema etničkoj pripadnosti

Godina	Ukupan broj stanovnika	Udio albanskog i srpskog stanovništva (%)			
		albansko	srpsko	ostali	ukupno
1948.	729,000	68	24	8	100
1953.	808,000	65	23	11	100
1961.	964,000	67	24	9	100
1971.	1,244,000	74	18	8	100
1981.	1,584,000	77	13	10	100
1991.	1,956,000	82	10	8	100
2000. (procjena)	2,000,000	88	7	5	100

Izvor: http://www.sok-kosovo.org/pdf/population/Kosovo_population.pdf

Kosovski Albanci danas čine 88% ukupnog stanovništva, dok postotak srpskog stanovništva iznosi oko 7% (150,000 stanovnika). Ostale etničke grupe čine oko 5% stanovništva Kosova, a među njima je najviše Muslimana/Bošnjaka (1.9%), Roma (1.7%) i Turaka (1%) te manji broj Aškala, Goranaca i Egipćana.

Životni standard na Kosovu veoma je nizak. Prema *Anketi o mjerjenju životnog standarda* iz 2000. godine oko polovine stanovništva Kosova spada u kategoriju siromašnih.¹ Prema neslužbenim podacima prosječna mjesečna plaća iznosi oko 200 €.

1.2 Novija povijest Kosova

Kosovo i Vojvodina su Ustavom SFRJ iz 1974.² godine dobili status autonomnih pokrajina pa se Jugoslavija od 1974. sastojala od šest republika i dvije autonomne pokrajine. Tom je odlukom Srbija bila

¹ *Vidi* http://www.sok-kosovo.org/pdf/population/Kosovo_population.pdf

² *Vidi* Ustav SFRJ od 21. veljače 1974. godine

“razdijeljena”: pored “stare” Srbije još su dvije pokrajine dobile pravo glasa u Saveznoj skupštini, čime je njihov status *de facto* bio izjednačen sa statusom ostalih republika u SFRJ. Također, Srbija niti jednu odluku nije mogla donijeti bez suglasnosti pokrajina.

Opisano stanje vodilo je sve većem nezadovoljstvu unutar srbijanskih vladajućih struktura, otvarajući prostor za različita rješenja tog “problema”, pri čemu je prevagu odnijelo ono Miloševićevo. Iako je svoju političku karijeru započeo u komunističkoj partiji, Slobodan Milošević se na valu nezadovoljstva vrlo brzo pretvorio u srpskog nacionalističkog lidera. Autonomija Kosova, utvrđena Ustavom iz 1974., ukinuta je 23. ožujka 1989. i kosovske institucije su raspuštene. Pritom su ukinute i albanske osnovne i srednje škole te visokoškolske ustanove.

Prilikom obilježavanja 600-te obljetnice Kosovske bitke, 28. lipnja 1989. na Gazimestanu, Milošević pred milijunom ljudi najavljuje promjene kojima će, po uzoru na ukidanje kosovske autonomije, biti smijenjena politička vodstva u Vojvodini i Crnoj Gori. Miloševićev pokušaj da zauzme vlast na saveznoj razini doveo je do konačnog kraja SFRJ.

Drugog srpnja 1990., kosovska Skupština donosi Ustavnu odluku kojom proglašava nezavisnost Kosova, da bi samo tri dana nakon toga Skupština Srbije donijela odluku o raspuštanju Skupštine Kosova. Dvije godine kasnije, organiziran je referendum o nezavisnosti Kosova, na kojem se većinsko albansko stanovništvo izjasnilo za nezavisnost. Rezultati referenduma, kao ni kosovske institucije, nisu bili priznati od strane međunarodne zajednice.

Krajem 90-tih godina Albanci započinju s organiziranim napadima na srpske snage sigurnosti na Kosovu. Razlog njihove pobune i oružanog otpora leži u traženju većih prava, konkretnije, njihovoj težnji za samostalnim i nezavisnim Kosovom, na što Srbi nisu bili spremni pristati. Sredinom 90-tih formira se gerilska skupina UÇK³, odnosno OVK (Oslobodilačka vojska Kosova), te postupnim akcijama i napadima na policijske stanice i patrole snaga sigurnosti dovodi do sve većeg širenja sukoba, koji će kulminirati tijekom 1998. i 1999. godine. Naoružanje OVK-a značajno je ovisilo o građanskoj pobuni u Albaniji 1997. godine, odakle je, prema procjenama, na Kosovo preneseno preko 100,000 komada lakog naoružanja kojim je OVK stvorila bazu za vođenje intenzivnijeg gerilskog rata. U ljeto 1998. godine na kosovskom teritoriju se već vodi pravi rat. S obzirom da je sukob u to vrijeme poprimio veće razmjere, s realnom mogućnošću proširenja, te da nije bilo naznaka smirivanja situacije niti uspostave dijaloga među suprotstavljenim stranama, u rješavanje statusa

³ UÇK – Ushtria Çlirimtare e Kosovës;

Kosova uključila se i međunarodna zajednica, nudeći model autonomije Kosova koji ni Srbima ni Albancima nije bio prihvatljiv.

Nakon bezuspješnih pregovora u Rambouilletu u Francuskoj, gdje ni srpska ni albanska strana nisu pokazale volju za kompromisom i popuštanjem u svojim stavovima, na međunarodnoj zajednici, odnosno Sjedinjenim Američkim Državama koje su pokazale najveću volju, je ostala odgovornost rješavanja balkanskog sukoba. Postalo je jasno da će se sukob, koji je prijetio proširenjem na cijelu regiju, a posebice Makedoniju, morati rješavati vojnom akcijom. Za takav se korak tražila izlika, a pritom se i na diplomatskom planu od Ujedinjenih Naroda pokušavala dobiti legitimnost. S obzirom da se stanje na terenu nije poboljšavalo, a pregovori između Srba i kosovskih Albanaca su propali, SAD su okupile koaliciju te 24. ožujka 1999. godine u večernjim satima zračnim udarima napale Srbiju. Akcija je opravdavana kao reakcija na postojeću humanitarnu krizu. Napadi su bili dovoljno žestoki i bez sudjelovanja kopnenih snaga SAD-a i koalicije pa je srpska vojska potpisala primirje 10. lipnja iste godine.

S obzirom da SAD i združena koalicija nisu dobili odobrenje od UN-a, može se ustvrditi da akcija nije bila legitimna te da su njenim provođenjem članovi koalicije postali agresori napadom na jednu suverenu državu, koristeći humanitarne razloge kao opravdanje. Rusija je, kako zbog svojih dobrih odnosa sa Srbijom, tako i zbog svojih interesa na Balkanu, vetom blokirala mogućnost izglasavanja, odnosno odobrenja, napada na Srbiju. Nakon povlačenja srpske vojske, vlast na Kosovu preuzela je međunarodna zajednica, a bivša se srpska pokrajina od tada pa do danas nalazi pod protektoratom UN-a.

2. Izbori na Kosovu

2.1 Institucije

Na Kosovu trenutno glavnu vlast vrši UNMIK,⁴ te OSCE⁵, no sukcesivno se vrši prijenos vlasti na kosovski Parlament i Vladu. Privremene institucije Kosova, prema Ustavnom okviru su: Skupština, Predsjednik Kosova, Vlada, Sud te Ostali organi i institucije koji su utvrđeni Ustavnim okvirom. Prema Ustavnom okviru, Skupština je “najviša predstavnička i zakonodavna privremena institucija samouprave na Kosovu”. U izborima za skupštinu primjenjuje se razmjerni izborni sustav, cijelo Kosovo je jedna

⁴ *United Nations Mission in Kosovo.*

⁵ *Organization for Security and Cooperation in Europe.*

izborna jedinica, liste su blokirane zatvorene⁶, a glasovi se preračunavaju u mandate primjenom Sainte- Laguëove metode⁷. Skupština Kosova je strukturirana na sljedeći način: stotinu (100) od 120 zastupničkih mandata u Skupštini raspodjeljuje se između svih stranaka, koalicija, građanskih inicijativa i nezavisnih kandidata, proporcionalno broju važećih glasova koje dobiju prilikom izbora za Skupštinu; dvadeset (20) od 120 zastupničkih mandata rezervirano je za dodatnu zastupljenost ne-albanskih zajednica na Kosovu, kako slijedi: deset (10) zastupničkih mandata dodjeljuje se strankama, koalicijama, građanskim inicijativama i nezavisnim kandidatima koji se izjasne kao predstavnici zajednice Srba na Kosovu; ovi zastupnički mandati trebaju se podijeliti tim strankama, koalicijama, građanskim inicijativama i nezavisnim kandidatima proporcionalno broju važećih glasova koje dobiju prilikom izbora za Skupštinu; preostalih deset (10) zastupničkih mandata dodjeljuje se ostalim zajednicama na sljedeći način: zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana četiri (4), zajednici Bošnjaka tri (3), zajednici Turaka dva (2) i zajednici Goranaca jedan (1); zastupnički mandati za svaku ovu zajednicu ili grupu zajednica trebaju se podijeliti strankama koje se izjasne kao predstavnici svake od tih zajednica, proporcionalno broju važećih glasova dobivenih na izborima za Skupštinu.⁸

Mandat skupštine traje tri godine, počevši od dana inauguralne sjednice koja se saziva u roku od trideset dana nakon potvrđivanja izbornih rezultata. Skupština ima Predsjedništvo koje se sastoji od osam članova Skupštine. Dva člana Predsjedništva imenuje stranka ili koalicija koja je dobila najveći broj glasova na skupštinskim izborima, dva člana imenuje stranka ili koalicija koja je dobila drugi po redu najveći broj glasova, a po jednog člana imenuju stranke, odnosno koalicije, koje su dobile treći odnosno četvrti po redu broj glasova na skupštinskim izborima. Član predsjedništva iz stranke ili koalicije koja je dobila najveći broj glasova postaje Predsjednik Skupštine.

⁶ „Zatvorena lista je oblik liste koji omogućuje biraču da u izborima glasuje samo za listu i kandidate jedne stranke (...)Zatvorena blokirana lista dopušta biraču da glasuje samo za listu jedne stranke u cjelini u obliku u kojem ju je „pretprogramiralo“ i „predstrukturiralo“ stranačko vodstvo. Prednošću tog oblika liste smatra se mogućnost stranačkih vodstava da programiraju sastav parlamentarnih frakcija svojih stranaka primjenom rodnih, dobrih, manjinskih, obrazovnih, regionalnih, i drugih kvota. U uvjetima nestabiliziranog stranačkog sustava i nekonsolidirane demokracije prednost joj je i isključenje unutar stranačkog natjecanja struja ili frakcija.“ (Kasapović, 2003.: 369).

⁷ Mandati se raspodjeljuju tako da se ukupni broj glasova što ih je dobila svaka stranka dijeli neparnim nizom djelitelja 1, 3, 5, 7, itd. Mandat dobiva stranka koja dijeljenjem broja glasova što ih je osvojila tim nizom djelitelja dobije najveći broj. *Vidi*: Kasapović, 2003.: 330.

⁸ Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu.

Predsjednika Kosova bira Skupština tajnim glasovanjem. Za nominaciju za dužnost Predsjednika Kosova potrebna je podrška stranke koja ima najveći broj mandata u Skupštini ili najmanje 25 članova Skupštine. Skupština bira Predsjednika dvotrećinskom većinom glasova svih članova Skupštine. Ako nakon dva kruga glasovanja kandidat ne dobije dvotrećinsku većinu glasova, u sljedećem glasovanju za izbor je potrebna obična većina glasova svih članova Skupštine. Mandat Predsjedniku, kao i Skupštini, traje tri godine.

2.2 Politički akteri

Na Kosovu djeluje preko 30 političkih stranaka, od kojih su tek njih nekolicina stvarni nositelji političkog života. Riječ je o sljedećim strankama: *Lidhja Demokratike e Kosovës* (LDK), *Partia Demokratike e Kosovës* (PDK) i *Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës* (AAK).

Lidhja Demokratike e Kosovës/Demokratski savez Kosova, osnovan 23. prosinca 1989. godine, najjača je i najpoznatija stranka na Kosovu. Od samog početka aktivno se uključuje u političke procese na Kosovu. Stranka ima najviše pristaša te je dobila većinu glasova na svim dotadašnjim izborima. Na čelu stranke donedavno je bio Ibrahim Rugova⁹. Nakon rata, LDK pobjeđuje na pokrajinskim izborima na Kosovu u listopadu 2000. godine sa 58% osvojenih glasova, čime je potvrđen njezin status najjače kosovske stranke. Na prvim općim izborima 2001. godine, stranka dobiva 45.65 % glasova, a Rugova nakon tri mjeseca pregovora o podjeli vlasti postaje predsjednikom Kosova. LDK u svom programu naglasak stavlja na uspostavu nezavisnosti i suverenost Kosova, za razliku od drugih stranaka kojima je prioritetni cilj ekonomski rast i jačanje demokratskih procesa¹⁰.

Partia Demokratike e Kosovës/Demokratska partija Kosova

⁹ Ibrahim Rugova rođen je 2. prosinca 1944. godine u selu Crnce, općina Istok. Studirao je albanski jezik na Sveučilištu u Prištini, a kasnije lingvistiku i književnost u Parizu. Političku karijeru započeo je u Savezu komunista, no iz njega je bio isključen zbog potpisivanja peticije "Apel 215" kosovskih intelektualaca protiv usvajanja amandmana na Ustav Srbije kojim je ukinuta autonomija Kosova. Rugova je bio aktivni sudionik u stvaranju Demokratskog saveza Kosova, prve nekomunističke stranke na Kosovu, njezin predsjednik i vođa kosovskih Albanaca. Tijekom 90-tih postao je predsjednikom tzv. "Kosovske Republike" koju službeni Beograd nikad nije priznao. Godine 1999. sudjelovao je u mirovnim pregovorima u Rambouilletu kao predstavnik albanske delegacije. Za vrijeme NATO-vog napada na Srbiju, zbog razgovora s Miloševićem izgubio je na popularnosti, no kasnije ju je uspio vratiti.

¹⁰ *Vidi* http://kosovoelections.org/Common/reference/PEB_FINAL_SERBIAN_04-10-11.pdf

osnovana je krajem 1999. godine te je danas, uz LDK, najznačajnija stranka na Kosovu. Predsjednik stranke je Hashim Taqi¹¹. Stranka se zalaže za jedinstveni ekonomski plan za Kosovo, koji sadrži sve elemente neoliberalne ekonomije, uređenje prava manjina prema međunarodnim standardima te za povratak i sigurnost svih građana¹².

Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës/Alijansa za budućnost Kosova, treća najutjecajnija kosovska stranka, nastaje 2000. godine, najprije kao koalicija političkih stranaka i političkih, narodnih i građanskih pokreta, da bi se tek 2002. godine organizirala kao politička stranka. Prije izbora 2004. godine stranka obnašala je vlast u nekoliko općina, ali nije imala značajniji status¹³. Predsjednik stranke je Ramush Haradinaj¹⁴.

2.3 Parlamentarni izbori 2001.

Izborima 2004. godine prethodili su izbori 2001. godine, na kojima je najveći broj glasova dobio LDK Ibrahima Rugove. Ibrahim Rugova postao je prvi Predsjednik Kosova, predsjednik vlade postao je Bajram Rexhepi¹⁵, a predsjednik Skupštine Nexhat Daci¹⁶. Na izborima 2001. ukupno je glasovalo 803,796 glasača, odnosno 64.3% biračkog tijela. Važećih glasačkih listića bilo je 788,303¹⁷. Postotak osvojenih glasova pojedinih stranaka izložen je u tablici.

¹¹ Hashim Taqi rođen je 24. travnja 1968. godine u Buroju u općini Srbica. Bio je najznačajniji politički predstavnik OVK-a te glavni predstavnik kosovske delegacije prilikom pregovora 1999. godine u Rambouilleu.

¹² *Vidi* http://kosovoelections.org/Common/reference/PEB_FINAL_SERBIAN_04-10-11.pdf

¹³ Izvor: http://kosovoelections.org/Common/reference/PEB_FINAL_SERBIAN_04-10-11.pdf

¹⁴ Ramush Haradinaj rođen je 3. lipnja 1968. u selu Glođane, u općini Dečani. Nakon demonstracija 1989. emigrirao je u Švicarsku, gdje je jedno vrijeme radio kao izbacivač, povremeno ilegalno dolazeći na Kosovo. Godine 1998. se trajno vratio na Kosovo te je, sudjelujući u ratnim operacijama, postao jednim od zapovjednika OVK-a.

¹⁵ Bajram Rexhepi, član PDK, rođen je 3. lipnja 1954. godine u Mitrovici. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu i sudjelovao kao terenski liječnik u Oslobođilačkoj vojsci Kosova (OVK).

¹⁶ Nexhat Daci, član LDK, rođen je 26. srpnja 1944. u Trnovcu. Diplomirao je i, kasnije u Zagrebu, doktorirao kemiju. Profesor na Sveučilištu u Prištini, na odsjeku za kemiju.

¹⁷ *Vidi* http://www.ks-gov.net/esk/index_srpski.htm

Tablica 2: Rezultati parlamentarnih izbora 2001.

Stranka	Glasovi
LDK	45,65%
PDK	25,70%
SKP	11,34%
AAK	7,83%
Ostale	9,48%
Ukupno	100%

Izvor: http://www.ks-gov.net/esk/index_srpski.htm

2.4 Parlamentarni izbori 2004.

Izbori u 2004. godini održani su 23. listopada. Natjecala su se 33 politička aktera, od čega 22 stranke, 6 koalicija, 5 građanskih inicijativa, odnosno sveukupno 1,300 kandidata, uključujući i Listu Srba za Kosovo i Metohiju, koja se naknadno prijavila. Do zadnjeg trenutka nije bilo poznato hoće li neka srpska stranka uopće sudjelovati na izborima, unatoč ranijim izjavama Slaviše Petkovića, predsjednika građanske inicijative Srbija, da će njegova stranka na izborima svakako sudjelovati, čime se izjasnio kao jedini predstavnik srpske manjine koji je voljan sudjelovati u djelovanju kosovskih institucija.

Pravo glasanja na izborima imalo je preko 1,400,000 građana, s tim što se više od 100,000 građana nalazilo izvan Kosova. Otvoreno je 566 biračkih mjesta na Kosovu, 15 u Srbiji te 5 u Crnoj Gori. Izbore je nadgledalo 13,000 domaćih i međunarodnih promatrača. Izbori 2004. bili su prvi koje su uglavnom organizirale institucije Kosova, uz smanjeno sudjelovanje međunarodnih organizacija. Prema izjavama civilne komisije, mandat je novim predstavnicima nakon izbora trebao biti produžen s tri na četiri godine posebnom uredbom, a planirano je i osnivanje triju novih ministarstava: za energetiku, lokalnu upravu te Ministarstvo za povratak.

Na Kosovo je uoči izbora stiglo dodatnih 2,000 pripadnika snaga NATO-a kao pojačanje KFOR-u, unatoč izjavama kako se ne očekuje pojačanje napetosti. Srpske vlasti u Beogradu ostale su podijeljene u pogledu izlaska kosovskih Srba na izbore: premijer Koštunica sugerirao je Srbima na Kosovu da ne izađu na izbore jer ne postoje preduvjeti za njihov izlazak, dok su predsjednik Boris Tadić i ministar vanjskih poslova Vuk Drašković izjavljivali kako Srbi ipak trebaju izaći. Srpska pravoslavna crkva (SPC) zauzela je negativan stav spram izlaska kosovskih Srba na izbore, što se naročito očitovalo u izjavama episkopa raško-prizrenskog Artemija, a takav je stav zasigurno imao utjecaja na konačni slab odaziv

srpskog stanovništva.

U jeku predizborne kampanje albanske stranke su imale jedinstven cilj - neovisnost Kosova, no u drugim segmentima su se razlikovale. Veće parlamentarne stranke davale su velika i teško ostvariva predizborna obećanja, dok su manje stranke bile realističnije u svojim obećanjima. Kako su pokazale ankete provedene prije izbora, stanovništvo nije bilo naročito motivirano za izlazak na izbore, prvenstveno zbog razočaranja uzrokovanog velikim brojem neispunjenih obećanja koje su stranke dale na prethodnim izborima. Apatija birača potvrđena je u konačnici brojem onih koji su izašli na izbore - manje od 50% ukupnog biračkog tijela. Izbori su protekli relativno mirno, bez značajnijih incidenata pa nije bilo potrebe za intervencijom pripadnika KFOR-a. Nakon izbora, predstavnici misije OSCE-a i Centralna izborna komisija objavili su preliminarne rezultate, prema kojima je najveći broj glasova dobila LDK Ibrahima Rugove, dok je druga stranka bila PDK Hashima Taqia, a treća Haradinajeva AAK. Kako niti jedna stranka nije osvojila natpolovičnu većinu glasova, najvjerojatnija opcija je bila koalicijska vlada. No nakon prigovora na zbrajanje glasova najvećih albanskih stranaka, predsjednik Centralne izborne komisije Pascal Fieschi je dozvolio ponovno prebrojavanje glasova. Tom odlukom preliminarni rezultati postali su ništavni, a kako greške prilikom prvog prebrojavanja nisu bile velike, nije došlo do značajnih promjena u konačnom ishodu izbora. Trećeg studenog objavljeni su službeni rezultati pa je potvrđeno da Rugovina partija ostaje najjača politička stranka na Kosovu sa 45.42% osvojenih glasova i 47 zastupničkih mjesta. Demokratska partija Hashima Taqia dobila je 28.85% glasova i 30 mandata, dok je Alijansa za budućnost Kosova Ramusha Haradinaja sa 8.39% dobivenih glasova osvojila devet zastupničkih mjesta u skupštini Kosova. Građanska inicijativa Ora, nositelja Vetona Surroia, dobila je 6.23% glasova i sedam mandata, Demokršćanska partija Albanaca Marka Krasnicija dva mandata, dok su po jedno zastupničko mjesto osvojili Liberalna Partija, Narodni pokret Kosova, Partija pravde, Demokratska partija Turaka Kosova i bošnjačka koalicija VAKAT¹⁸.

Od deset zastupničkih mjesta rezerviranih za predstavnike srpske manjine, osam je pripalo Srpskoj listi za Kosovo i Metohiju, čiji je nositelj Oliver Ivanović, a dva građanskoj udruzi Srbija, nositelja Slaviše Petkovića. Bošnjačka koalicija VAKAT dobila je ukupno tri zastupnička mjesta, uključujući dva koja su bila rezervirana za predstavnike bošnjačke manjine, dok je preostalo mjesto za bošnjačku manjinu osvojila SDA.

¹⁸ <http://kosovoelections.org/Common/results/Certified%20Final%20Results%202004%20summary.pdf>

Demokratska partija Turaka Kosova ukupno je osvojila tri zastupnička mjesta, uključujući i dva koja su osigurana za tu zajednicu. IRDK¹⁹ je osvojila dva zastupnička mjesta od četiri rezervirana za zajednicu Roma, Aškalija i Egipćana, dok su preostala dva mjesta za tu zajednicu dobili PDAK²⁰ i PREBK²¹. Jedno mjesto koje je bilo rezervirano za zajednicu Goranaca osvojila je stranka Građanska inicijativa gore (GIG).

Tablica 3: Rezultati kosovskih parlamentarnih izbora, listopad 2004. godine

Stranka	Postotak dobivenih glasova	Broj osvojenih mandata
LDK	45,42%	47
PDK	28,85%	30
AAK	8,39%	9
ORA	6,23%	7
Ostale	11,11%	27
Ukupno	100%	120

Izvor: <http://kosvoelections.org/eng/results/index.htm>

Srpska manjina je bojkotirala izbore (postotak Srba koji su izašli na izbore bio manji od 1%) pa se postavilo pitanje legitimnosti predstavnika srpskih stranaka. Srpska lista za Kosovo i Metohiju nije odmah odlučila hoće li prihvatiti mjesta koja joj, prema Ustavnom okviru, pripadaju sudjelovanjem na izborima pa se konačno rješenje očekivalo nakon razgovora sa službenim Beogradom. Slaviša Petković, nositelj građanske inicijative Srbija, odmah je izjavio da će prihvatiti mandate koji joj pripadaju prema Ustavnom okviru.

Nakon objave izbornih rezultata, ključno je pitanje postalo ono o sastavu nove Vlade, odnosno o mogućim koalicijskim partnerima LDK. Na prvim izborima 2001. godine stranke su dugo pregovarale i Vlada nije bila formirana čitavih 12 tjedana, no nakon ovih izbora smatralo se da će proces pregovaranja biti kraći. Kako je bilo očekivano da će Rugova započeti svoj drugi mandat kao predsjednik Kosova, pojavila su se dva moguća kandidata za premijera: Hashim Taqi iz PDK te Ramush Haradinaj iz AAK, predsjednici dviju najjačih stranaka nakon Rugovina LDK. Sedamnaestog studenog postignut je sporazum između LDK i AAK o formiranju koalicijske vlade te je na osnovu tog dogovora kandidat za

¹⁹ Nova demokratska inicijativa Kosova

²⁰ Demokratska partija Aškalija Kosova

²¹ Partija ujedinjenih Roma Kosova

predsjednika Kosova, prema očekivanjima, postao Ibrahim Rugova, dok je kandidat za premijera postao Ramush Haradinaj, lider AAK. U koaliciji su se našle i Demokršćanska partija Albanaca (PSHDK) Marka Krasnicija i političke stranke manjinskih nesrpskih zajednica.

Specijalni predstavnik UNMIK-a, Soren Jessen-Petersen, pozdravio je brzo postizanje sporazuma o koaliciji između Demokratskog saveza Kosova i Alijanse za budućnost Kosova ističući da je dogovor postignut bez pomoći međunarodne zajednice. S druge strane, veće stranke kosovskih Albanaca, koje su ostale u opoziciji, pozdravile su postizanje sporazuma o koalijskoj vladi, ali i upozorile da takva vlada neće biti održiva. Demokratska partija Kosova, druga po veličini stranka Albanaca, koja je u prethodne tri godine vodila veliku koalijsku vladu, prešla je u opoziciju. Trećeg prosinca održana je i konstitutivna sjednica na kojoj su, nakon koalijskog dogovora između LDK, AAK i drugih stranaka, za predsjednika Kosova i predsjednika Parlamenta ponovno izabrani Ibrahim Rugova i Nexhat Daci, dok je novi premijer Kosova postao Ramush Haradinaj.

Predsjednik parlamenta i predsjedništvo izabrani su javnim glasovanjem, a predsjednik Kosova izabran je, prema Ustavnom okviru, tajnim glasovanjem tek u trećem krugu. Na osnovi koalijskog dogovora, LDK-u pripalo je vođenje šest ministarstava, AAK-u četiri, dok su predstavnicima srbijanske manjine pripala dva ministarstva, a strankama nesrpskih manjinskih zajednica jedno ministarstvo. U to vrijeme, međutim, još uvijek nije bilo poznato tko će biti postavljen na mjesta određena za predstavnike srpske manjine, s obzirom da nije bilo jasno hoće li Srbi - koji su izrazili nezadovoljstvo izborom Ramusha Haradinaja za premijera, izjavljujući da ne žele biti dijelom njegove Vlade - uopće sudjelovati u novoj Vladi Kosova.

Prilikom obraćanja nove Vlade javnosti, istaknuta je nužnost nastavljanja dijaloga s Beogradom i unaprjeđenja suradnje s međunarodnim institucijama, ali i očekivanje konačnog rješenja statusa Kosova do sredine 2005. godine. Srpska strana nije krila nepovjerenje spram novoizabranog premijera Ramusha Haradinaja, ističući ponovno svoju nezainteresiranost za sudjelovanje u takvoj vladi, ali i naglasivši da niti međunarodne institucije nemaju blagonaklon stav spram Haradinaja, protiv kojeg je Haško tužiteljstvo pokrenulo istragu zbog moguće odgovornosti za zločine počinjene u vrijeme dok je bio jedan od zapovjednika OVK-a. Zahtjevi srpske manjine najviše su se doticali pitanja nestalih osoba, uspostave novih općina i problema decentralizacije te problema s električnom energijom koji su pogađali, i još uvijek pogađaju, srpsko stanovništvo.

Osmog ožujka 2005. stigla je Haška optužnica protiv Haradinaja

pa je on na izvanrednoj sjednici vlade podnio ostavku. Zbog novonastale situacije, a u očekivanju nemira i nasilja, na Kosovo je stiglo dodatnih 500 vojnika iz Velike Britanije. Ipak, stanje je ostalo mirno i nije zabilježen niti jedan incident. Jedino okupljanje građana u znak prosvjeda zbog optužnice protiv Haradinaja održano je u Dečanima na zapadu Kosova, u Haradinajevom rodnom kraju, gdje je mirno prosvjedovalo oko pet tisuća Albanaca, a skup je bio prijavljen policiji i protekao je bez incidenata.

Rugova je u svojim izjavama jamčio normalno djelovanje kosovske Vlade, a podršku takvim obećanjima dao je i civilni upravitelj UN-a na Kosovu Soren Jessen-Petersen. Na čelo Vlade do izbora novog premijera postavljen je, kao vršitelj dužnosti zamjenik premijera, Adeem Saljihaj, dužnosnik LDK-a, a za novog premijera Haradinaj je predložio potpredsjednika AAK-a, Bajrama Kosumija.

Visoki predstavnik međunarodne zajednice zahtijevao je da se kosovski predsjednik, u skladu s odredbama Ustavnog okvira Kosova, što prije sastane sa svim političkim snagama na Kosovu kako bi se što prije formirala nova Vlada. Na Kosovu je stanje ostalo mirno, bez značajnih događaja. Premijer je postao Bajram Kosumi, a Vlada i ostale institucije normalno su nastavile djelovati unutar ovlasti koje su im dane Ustavnim okvirom.

3. Epilog

Godine 2004. na Kosovu su održani drugi parlamentarni izbori, nakon kojih je izabran i predsjednik Kosova. Oni su značajni zbog nekoliko razloga. Njima se iskristalizirala politička scena na Kosovu. Pokazali su relevantnost stranaka na Kosovu: unatoč njihovom mnoštvu, samo četiri stranke raspodijelile su među sobom više od 90% mandata. Koalicijski partneri promijenili su se u odnosu na prošle izbore, ali je proces uspostavljanja koalicije bio brži. Izbori su ukazali na problem manjina na Kosovu i neuspjeh integriranja kosovskih Srba u politički život Kosova. Manjinski narodi, osim Srba, aktivno su sudjelovali u političkim procesima, no veći dio mandata ipak su dobili na temelju pozitivne diskriminacije zajamčene Ustavnim okvirom. Srbi, potaknuti instrukcijama Srpske Pravoslavne Crkve i službenog Beograda, bojkotirali su ove izbore, što se može objasniti njihovim osjećajem deprivacije, diskriminiranosti i nesigurnosti na području Kosova, dakle, pozicijom sličnom onoj u kojoj su se nalazili Albanci tijekom proteklih desetljeća. Naposljetku, izbori su prošli mirno, što ne treba zanemariti. Kosovari su dobrim dijelom sami organizirali izbore, doduše uz asistenciju UNMIK-a i OSCE-a te vojno-

sigurnosnu potporu KFOR-a, a prilikom izbora nije bilo značajnih ekscesa. Uglavnom, kosovska politička scena obiluje mnogim elementima koje "krase" tranzicijske zemlje, sa specifičnostima koje su karakteristične za postkonfliktna i duboko razjedinjena društva sa slabim gospodarskim razvojem.

Što se događalo kasnije? Pred kraj 2005. godine, pregovarački timovi Kosova i Srbije intenzivno su se pripremali za pregovore koji su trebali biti održani u siječnju 2006. godine. No, 20 siječnja 2006. godine, predsjednik Kosova, Ibrahim Rugova preminuo je od raka pluća. To je dodatno zakompliciralo cjelokupnu situaciju vezanu za pregovore o budućem statusu bivše srpske pokrajine pa su pregovori odgođeni za veljaču. Ibrahim Rugova, kao neprikosnoveni lider kosovskih Albanaca i karizmatični vođa, koji je mogao kontrolirati razne frakcije ne samo u svojoj stranci već i općenito među kosovskim Albancima, umro je u nezgodnom trenutku za kosovske Albance i za međunarodnu zajednicu, koja je izgubila najznačajnijeg pregovarača o budućnosti Kosova. Po Ustavnom okviru, v.d. predsjednika Kosova postao je predsjednik parlamenta Nexhat Daci, no Ustavni okvir nije definirao detalje oko izbora novog predsjednika u slučaju smrti dotadašnjeg. Nakon Rugovinog sprovođa i rješavanja proceduralnih pitanja, iskristalizirao se jedini kandidat za novog predsjednika - Fatmir Sejdiu iz Demokratskog saveza Kosova, koji je 10. veljače sa 80 glasova u Parlamentu i izabran na tu dužnost. Pritom je bitno napomenuti da predstavnici opozicije nisu istakli svojeg kandidata, čime je iskazana želja za održanjem jedinstva u prijelomnim trenucima. Prvi krug pregovora o budućnosti Kosova održan je u drugoj polovici veljače. Pritom su glavni europski diplomati koji sudjeluju u pregovorima najavili da bi krajnji rezultat pregovora mogla biti neovisnost Kosova.

Nakon gotovo godine dana premijerskog mandata, premijer Bajram Kosumi je 1. ožujka podnio ostavku. Razlozi zbog kojih je službeno podnesena ostavka su neispunjenje zadanih međunarodnih standarda te gubitak većinske potpore u parlamentu. S druge strane, očito je da su postojali i unutarstranački pritisci, ali i pokušaji prestrukturiranja kosovske političke scene. Kosumijev nasljednik je bivši hrvatski general albanskog podrijetla Agim Çeku. Çeku je sudjelovao u ratnim operacijama u Hrvatskoj, kasnije je na Kosovu bio zapovjednik OVK-a, a od strane srpskih vlasti optuživan je za zločine počinjene pod njegovim zapovjedništvom, no međunarodna zajednica nije dijelila takav stav. Reakcije službenog Beograda oko pitanja njegovog dolaska na mjesto premijera bile su nekonzistentne, dok je međunarodna zajednica ostala pri stajalištu da imenovanje Çekua za premijera neće utjecati na progovore o neovisnosti Kosova.

Nepuna dva mjeseca nakon smrti Ibrahima Rugove, 11. ožujka,

umire Slobodan Milošević. Milošević je pred Međunarodnim kaznenim sudom bio optužen za ratne zločine u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Vojna akcija NATO-a 1999. godine na Kosovu i srpski gubitak Kosova izravan je rezultat Miloševićeve agresivne i beskompromisne politike.

Gledano “unaprijed”, Balkan i dalje ostaje destabilizirano područje s burnim društveno-političkim prevratima - uskoro slijedi crnogorski referendum o neovisnosti, nastavak pregovora o budućem statusu bivše srpske pokrajine te, u konačnici, raspad i razjedinjenje bivše SFRJ uz nova previranja na srpskoj političkoj sceni. Kosovo slijedi svoj put ka neovisnosti, a njegova opstojnost bez pomoći međunarodne zajednice neće biti moguća.

DODATAK 1:

Rezultati kosovskih parlamentarnih izbora, listopad 2004. godine

Stranka	Broj	% dobivenih glasova	Osvojeni mandati
UNIKOMB - PARTIA E UNITETIT KOMBËTAR SHQIPTAR	2607	0.38%	0
PARTIA NACIONAL E DEMOKRATIKE SHQIPTARE – PNDSH	856	0.12%	0
KOALICIJA VAKAT	4972	0.72%	3
BELUL BEQAJ	601	0.09%	0
PARTIA SHQIPTARE DEMOKRISTIANE E KOSOVËS - PSHDK	12427	1.80%	2
FUAD RAMIÇI	2265	0.33%	0
GRADANSKA INICIJATIVA SRBIJA	369	0.05%	2
BSDAK - BOŠNJAČKA STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE KOSOVA	1452	0.21%	0
PARTIA E RE E KOSOVËS - PRëK	1568	0.23%	0
IRDK	2658	0.39%	2
RIZA LLUKA	592	0.09%	0
ADK - ALTERNATIVA DEMOKRATIKE E KOSOVËS	3042	0.44%	0
ORA	43017	6.23%	7
AAK - ALEANCA PËR ARDHMËRINË E KOSOVËS	57931	8.39%	9
PARTIA SOCIALDEMOKRATE E KOSOVËS - PSDK	2107	0.31%	0
PARTIA ROME E BASHKUAR E KOSOVËS	1049	0.15%	1
RAMË DRESHAJ	249	0.04%	0
GIG - GRADANSKA INICIJATIVA GORE	1358	0.20%	1
BALLI KOMBËTAR	2156	0.31%	0
PDK - PARTIA DEMOKRATIKE E KOSOVËS	199112	28.85%	30
UNIONI DEMOKRATIK	2696	0.39%	0

LDK - LIDHJA DEMOKRATIKE E KOSOVËS	313437	45.42%	47
KDTP - KOSOVA DEMOKRATIK TÛRK PARTIISI	8353	1.21%	3
INICIATIVA QYTETARE BALLI KOMBËTAR DEMOKRAT	807	0.12%	0
PARTIA E DREJTËSISË - PD	7013	1.02%	1
PLK - PARTIA LIBERALE E KOSOVËS	3542	0.51%	1
Dr.XHEVDET REXHAJ	1135	0.16%	0
PARTIA DEMOKRATIKE ASHKANLI SHQIPTARE E KOSOVËS -	361	0.05%	0
LËVIZIA POPULLORE E KOSOVËS - LPK	4526	0.66%	1
PDAK - PARTIA DEMOKRATIKE E ASHKANLIVE TË KOSOVËS	2555	0.37%	1
SDA - STRANKA DEMOKRATISKE AKCIJE	2520	0.37%	1
PRIZRENSKO - DRAGAŠKA INICIATIVA	1342	0.19%	0
СЛКМ - СРПСКА ЛИСТА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ	1414	0.20%	8

Izvor: <http://kosovoelections.org/Common/results/Certified%20Final%20Results%202004%20Summary.pdf>

Literatura

- Kasapović, Mirjana, 2003.: *Izborni leksikon*, Politička kultura, Zagreb.
Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu
<http://kosovskiizbori.org/eng/bmo/index.htm>
<http://www.assembly-kosova.org>
<http://www.sok-kosovo.org>
<http://kosovoelections.org>
<http://www.ks-gov.net>
<http://internet.cec-ko.org>
<http://www.komunat-ks.net>

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN KOSOVO 2004

BLAGOJA MIRČEVSKI*

Summary:

The author presents the political situation in Kosovo from the late 1980s up to present date, with a special emphasis on the 2004 parliamentary elections, which he finds crucial for the future of Kosovo's development. First he gives a brief analysis of the historical foundations and the positions of the two sides in conflict in Kosovo, moving on to presenting the situation in the region after the international community's intervention, and in the final chapter of his work he gives an account of his central topic – the parliamentary elections in 2004, including both the institutional framework and the very process of holding the elections, together with the results which will lead to the constitution of the Parliament and Government of Kosovo later on. To round it off, the author gives a brief description of the situation following the elections.

Keywords:

elections, Kosovo, Yugoslavia, international community, Slobodan Milošević, Ibrahim Rugova, Ramush Haradinaj, LDK, PDK, AAK

* Fourth year student of political science at the Faculty of Political Science in Zagreb.
e-mail: blagoja2003@yahoo.com